

Lennart Rasmusson

Livlinan: De danska judarnas flykt i oktober 1943, de illegala vapentransporterne över Öresund samt mordet på Jane Horney

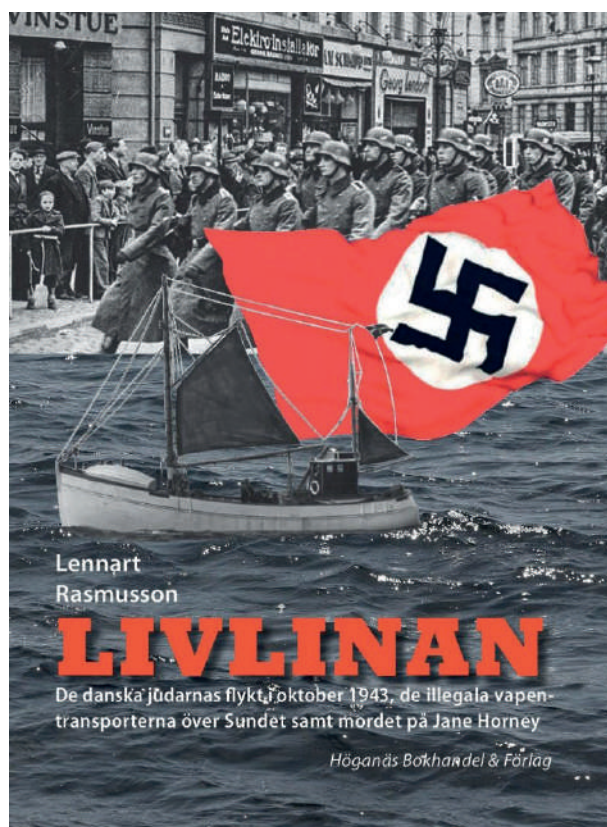
Höganäs Bokhandel & Förlag 2019, 303 sider

ISBN: 9198560305

Af Jens Ulf-Møller

Denne bogs væsentligste bidrag er et register med navnene på de over tusind jøder og modstandsfolk, der flygtede til Sverige via flugtruten fra Gilleleje til Höganäs. Disse oplysninger stammer fra landsfiskalens arkiv, der er frit tilgængeligt i Arkivcentrum Syd i Lund (under Riksarkivet). Arkivet har ikke haft forskernes bevågenhed og indgår ikke i Dansk Jødisk Museums database Safe-Haven. Rasmusson har suppleret materialet med oplysninger fra Marindistrikt Öresunds arkiv (Stockholm) og dokumenter i sit privatarkiv. Bogens primære formål er at give Kullabygdens beboere et indblik i de lokale forhold under krigen, men dens væsentligste bidrag er en fortegnelse over overfarter til Höganäs med navne og data på samtlige flygtninge (s. 257-299). Arkivalierne rummer imidlertid et væld af meget udførlige oplysninger om de flygtendes sociale identitet og modtagelse i Sverige, som ikke har kunnet indpasses i Rasmussons liste.

Under Anden Verdenskrig fandtes der omkring hundrede landsfiskaldistrikter i Skåne. Flygtningene blev registreret i de distrikter, hvor de ankom. Socialstyrelsen i Stockholm afgjorde derefter, hvor de skulle placeres i Sverige, medmindre de blev budt velkommen af flygtningenes svenske kontakter. Höganäsarkivet er enestående righoldigt, mens lokalarkiverne fra Helsingborg, Landskrona, Oxie, Vellinge, Trelleborg og Ystad er ukomplette, og arkivet fra Kävlinge, der registrerede ankomster i Barsebäckområdet, er kasseret. For at finde oplysninger derfra er man derfor henvist til arkivet i Stockholm, som er to kilometer

langt. Ankomstrapporter i Limhamn og Malmø findes i Polisen i Malmøs arkiv. Malmö Stadsarkiv har desuden lavet en fortegnelse over mere end 30.000 personer, der ankom under krigen. Hvem af dem, der var danskere, er op til den enkelte at gætte.

Dokumenterne i arkivet for Höganäs landsfiskal rummer detaljerede personlige oplysninger, ofte med fotografier, på omkring 1.000 jødiske flygtninge, og i Rasmussons fortegnelse har der kun været plads til de mest grundlæggende informationer: han har så vidt muligt prøvet at identificere den båd, der sejlede flygtningene, og han begrænser sig til at anføre navn, fødselsdag, profession og betaling for overfarten. En davidsstjerne indikerer jødisk identitet (s. 257-299). Rasmusson har ikke medtaget oplysninger om for eksempel statsborgerskab, fødested, bopæl, forældrenes navne, ægteskabelig status, børn og medbragt valuta. I fortegnelsen er der en overvægt af mere velstillede flygtninge fra Charlottenlund og Frederiksbergområdet, og ifølge min egen optælling var omkring 20 procent af jøderne statsløse eller født i udlandet.

Rasmussons bog er nærmest en form for collage af informationer. Han indleder bogen med et afsnit om de begivenheder i Danmark, som førte til jødeforfølgelsen. Dernæst følger en beskrivelse af det mangelfulde svenske krigsberedskab. Som følge af Danmarks besættelse oprettedes blandt andet Marindistrikt Öresund og en landbefæstning ved navn Per Albin-linjen (s. 17-28). Så følger seks sider om den danske modstandsbevægelse og et par sider om forbindelsen til Sverige. Her omtaler Rasmusson kommandørkaptajn Bangsbøll, hvis våben-transporter beskrives langt senere i bogen.

På siderne 39 til 65 beskrives overfarterne fra Gilleleje i oktober 1943 i datoorden, og de hænger derfor sammen med fortegnelsen i slutningen af bogen. Han støtter sig til informationer og interviews i Christian Tortzens bog *Gilleleje Oktober 1943* (1970). Rasmusson har imidlertid et rudimentært kendskab til de danske jøder. Således kalder han Herman D. Koppels datter, den kendte sangerinde Lone for Lotte (s. 44), og han er uvidende om, at hans erindringer er publiceret af Flemming Behrendt i *Fra et hjem med klaver: Herman D. Koppels liv og erindringer* (1988). Familien Koppel

kom til Höganäs ombord på kutteren Haabet ført af Nils Juel Petersen og hans bror Christian, som var Rasmussons personlige ven.

Efter en kort beskrivelse af det lokale beredskab beskriver Rasmusson de flugter, der fandt sted til Kullabygden i sommeren og høsten 1943 (s. 76-101). Tidsmæssigt finder de altså sted forud for flugterne i oktober (s. 39-65), hvilket kan virke forvirrende i bogen. Det er noget overraskende, at ankomsterne i september ikke er inkorporeret i fortegnelsen bag i bogen, og Rasmusson har hverken oplyst, hvor hans informationer stammer fra, eller navnene på flygtningene med undtagelse af arkitekten Henning Meyer. Han var den første flygtning, der ankom til Viken den 1. september. Den 6. september ankom Sali Parmatau, der var kommet til Danmark i 1920, og den 8. september ankom ni personer til Viken, som havde jødiske navne. Ud fra de anførte oplysninger er det ikke muligt at afgøre, om flygtningene var jøder eller medlemmer af modstandsbevægelsen.

Perioden den 26. september til den 19. oktober overlapper med Gillelejeafsnittet i bogen, men man skal bladre tilbage til det tidligere afsnit for at læse beskrivelsen af overfarterne i resten af oktober. De jøder, der citeres, er oversat fra Bent Blüdnikows *Dage i oktober* (1993) og fra Tortzens bog. Rasmusson er specielt interesseret i den tyske komponist og musikpædagog Werner Wolf Glasers familie, hvis sønner er hans venner (foto s. 96). Deres flugt blev arrangeret af Studenternes Efterretningstjeneste. Før flugten underviste Glaser på Lyngby Musikskole, i Sverige blev han leder af Vesterås Musikskole.

Herefter følger afsnit om illegale ruter fra Danmark, transportruter med basis i Sverige og våbentransporter fra Sverige blandt andet arrangeret af Bangsbøll. Særligt interessant er afsnittet om fiskerne fra Gilleleje: de havde sejlet flygtninge til Sverige, men måtte selv flygte i slutningen af 1944. Som det ses af de mange fotos i bogen, kom de til at sejle under svensk flag (s. 162-198). Rasmussons ven, fiskeren Nils Juel Petersen, blev arresteret den 20. juli 1944, samt Aksel Sørensen, som Gestapo torturerede så kraftigt, at han mistede forligheden i den ene arm. Kutterne bragte våben til Danmark for Brigaden, og Rasmusson hævder, at de også sejlede

Brigaden til København efter befrielsen.

I Höganäs var det toldembedsmand Gunnar Nilsson, Rasmussons fader, der stod for registreringen, og han er bogens omdrejningspunkt. Nilsson var også blandt de sidste, der så Jane Horney i live. Rasmusson har været pilot i det svenske luftvåben og er bosat i Höganäs med en dejlig udsigt til den nordsjællandske kyst. Sammen med Søren Frandsen, der arrangerede en plancheudstilling i Gilleleje Museum (2018), er Rasmusson i gang med at udarbejde en ny beretning om flugten fra Gilleleje.